

Jordbruksutskottets betänkande

1983/84:29

om åtgärder mot försurningen (prop. 1983/84:100 bilaga 11)

NIONDE HUVUDTITELN

Sammanfattning

I betänkandet behandlas proposition 1983/84:100 bilaga 11 (jordbruksdepartementet) såvitt avser punkt H 12. Åtgärder mot försurningen. I anslutning till anslagsprövningen tar utskottet upp ett antal motioner väckta i januari 1984 om åtgärder mot försurningen, såväl på det nationella planet som inom ramen för det nordiska och internationella samarbetet. Regeringens förslag tillstyrks.

Nyligen har betydande skador konstaterats på skogen, skador som anses hänga samman med försurningen i kombination med luftföroreningar m. m. Flera motioner tar upp den problematiken. Utskottet framhåller i det sammanhanget vikten av att ett arbete med inventering och kartläggning av skogens kvalitet och uppkomna skogsskador som redan påbörjats resp. planeras i anslutning till riksskogstaxeringen snarast förs vidare och fullföljs. Ett särskilt tillkännagivande till regeringen föreslås härom, med anledning av några motionsyrkanden.

Utskottet gör i anslutning till motionerna i övrigt en genomgång av de åtgärder som planerats resp. redan vidtagits mot försurningen och som till en del redovisas i propositionen. De försurningsskador som drabbat sjöar och vattendrag har delvis kunnat minskas genom kalkning. En utvärdering av dessa åtgärder liksom en försöksverksamhet vad beträffar mark och grundvatten pågår. För den fortsatta planeringen av åtgärder mot försurningen har regeringen tillsatt en aktionsgrupp med uppgift att utan dröjsmål förbereda ytterligare åtgärder mot försurningen av mark, vatten och skog. Utskottet erinrar vidare om att källorna till försurningen i stor utsträckning är att finna utanför Sveriges gränser. Därför är det internationella samarbetet för att motverka försurningsskador synnerligen viktigt. I betänkandet redogörs för de aktiviteter som f. n. pågår i detta hänseende.

Med hänsyn till de åtgärder som vidtagits och planerats bör motionerna utöver vad som nämnts i det föregående enligt utskottets mening icke föranleda någon riksdagens vidare åtgärd.

Propositionen

Regeringen har under punkt H 12 (s. 116–117) föreslagit riksdagen att till Åtgärder mot försurningen för budgetåret 1984/85 anvisa ett reservationsanslag av 85 000 000 kr.

Motioner

I motion 1983/84:319 av Sivert Carlsson och Agne Hansson (båda c) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av ökade insatser för att begränsa försurningens effekter, stoppa den begynnande skogsdöden samt utveckla inhemska energikällor för bl. a. ökad sysselsättning i Kalmar län.

I motion 1983/84:504 av Anita Bråkenhielm och Blenda Littmarck (båda m) yrkas, såvitt nu är i fråga (yrkande 1), att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att intensifiera det internationella förhandlingsarbetet vad gäller försurningsshotet.

I motion 1983/84:677 av Lars Ernestam och Börje Stensson (båda fp) yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om inventering och forskning om försurningens inverkan på skogen, varvid ytterligare anslag om 10 milj. kr. skall utgå i enlighet med vad som anges i motionen,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om internationella överenskommelser för ytterligare begränsning av försurande utsläpp,

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag till skärpta miljökrav vid förbränning av kol,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om jord- och skogsbrukets betydelse för försurningen,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om alternativa fällningskemikalier för reningsverk.

I motion 1983/84:679 av Lars Hedfors m. fl. (s) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna de förslag om förebyggande åtgärder mot försurningen och om kalkning som framförts i motionen.

I motion 1983/84:683 av Thure Jadestig och Berit Oscarsson (båda s) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om verksamheten med kalkning av sjöar m. m.

I motion 1983/84:840 av Eric Hägelmark (fp) yrkas, såvitt nu är i fråga (yrkandena 1 och 3),

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att åtgärder vidtas i Blekinge län för att uppmärksamma utvecklingen av försurningen och därmed sammanhängande tungmetallproblem,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att ett åtgärdsprogram utformas och fullföljs i ett pilotprojekt.

I motion 1983/84:848 av Lars Werner m. fl. (vpk) yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om åtgärder i kampen mot försurningen i enlighet med vad som anförts i motionen.

I motion 1983/84:1296 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c) yrkas

1. att riksdagen begär att regeringen tillsätter en parlamentarisk försurningskommission för att utarbeta ett handlingsprogram mot försurningen för att bringa ned de utsläpp som påverkar Sverige enligt vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen begär att regeringen tar initiativ till en utvidgning av ECE-konventionen om långväga gränsöverskridande luftföroreningar så att den även omfattar befintliga anläggningar,

3. att riksdagen begär att regeringen tar initiativ till överläggningar om den nordiska konventionen för att få till stånd ytterligare begränsningar av försurande utsläpp,

4. att riksdagen begär att regeringen tar initiativ till en internationell mäsas om miljöförbättrande teknik enligt vad som anförts i motionen.

I motion 1983/84:1816 av Arne Andersson i Ljung m. fl. (m) yrkas, såvitt nu är i fråga (yrkandena 2-4, 6-9),

2. att riksdagen hos regeringen begär att europeiska förhandlingar om skärpta miljökrav när det gäller gränsöverskridande luftföroreningar initieras,

3. att riksdagen hos regeringen begär en fortlöpande utvärdering av kalkningsverksamheten,

4. att riksdagen hos regeringen begär att en vetenskaplig dokumentation av de översiktligt registrerade försurningsskadorna i skog utförs,

6. att riksdagen hos regeringen begär en utredning av möjligheten för ersättning till den enskilde för försurningsskador,

7. att riksdagen hos regeringen begär en omfattande utvärdering av miljöeffekterna av olika energisätningar och därvid bl. a. jämför secure-reaktorer med fossileldade system,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att vid lokalisering av nya värmeverk hänsyn tas till försurningskänsligheten i området,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts rörande avgasrening av fordon.

I motion 1983/84:1829 av Bertil Danielsson och Ewy Möller (båda m) yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen sägs om dokumentation av försurningens verkningar och om en intensifierad forskning på försurningsområdet,

2. att riksdagen begär att regeringen utser Blekinge, Kronobergs och Kalmar län som försökslän i dessa hänseenden.

I motion 1983/84:1834 av Rune Evensson m. fl. (s) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående behovet av ökade åtgärder mot försurningen.

I motion 1983/84:1835 av Ivar Franzén m. fl. (c, s, m, fp) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts angående åtgärder för att minska försurningen av mark och vatten.

I motion 1983/84:1839 av Stina Gustavsson och Rune Gustavsson (båda c) yrkas, såvitt nu är i fråga (yrkandena 1, 2 och 4),

1. att riksdagen hos regeringen begär att ytterligare åtgärder vidtas för att reducera de försurande utsläppen inom Sverige,

2. att riksdagen hos regeringen begär att initiativ tas så att internationella insatser kan komma till stånd för att reducera de globala försurande utsläppen,

4. att riksdagen hos regeringen begär att av medel som ställs till förfogande särskilt uppmärksamma behovet av att återställa de genom försurningen kraftigast påverkade grundvattentäkterna, främst genom kalkning av vattentäckernas tillrinningsområde.

I motion 1983/84:1849 av Ingvar Karlsson i Bengtsfors och Kerstin Andersson (båda c) yrkas att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen angående medel för åtgärder mot försurning i sjöar och vattendrag i Älvsborgs län.

I motion 1983/84:1857 av Catarina Rönnung m. fl. (s) yrkas att riksdagen anhåller att regeringen uppdrar åt naturvårdsverket att i samråd med skogsstyrelsen kartlägga försurningseffekterna av skogsgödselmedel och vid behov utfärda förbud mot dess användande.

I motion 1983/84:1864 av Knut Wachtmeister m. fl. (m) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om en kartläggning av miljöskadorna på skogen.

I motion 1983/84:2018 av Karl Björzén och Anders Andersson (båda m) yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en särskild kommission bör tillsättas med uppgift att föreslå lämpliga åtgärder för bekämpning av den ekologiska katastrof som hotar landets skogar,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om hänvändelse till de stater som undertecknat konventionen om långväga gränsöverskridande luftföroreningar.

I motion 1983/84:2334 av Ann-Cathrine Haglund och Bengt Wittbom (båda m) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts angående tillsättande av en kommitté som på såväl kort som lång sikt skall dra upp riktlinjerna för ett åtgärdsprogram mot försurningen.

I motion 1983/84:2335 av Jan Hyttring och Bertil Jonasson (båda c) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna behovet av skyndsamma motåtgärder för att hindra en utbredning av skogsskador genom försurning.

I motion 1983/84:2336 av Anders Högmark och Birgitta Källman (båda m) yrkas, såvitt nu är i fråga (yrkande 1), att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i denna motion anförts om vikten av att Sverige genom internationella överenskommelser erhåller väsentligt sänkta gränsvärden för svavelutsläpp i fossilbränsleeldade anläggningar.

I motion 1983/84:2347 av Martin Olsson och Sven-Erik Nordin (båda c) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behov av skyndsamma åtgärder för att stoppa skogsgödsling med försurande gödselmedel.

Hearing

Inför behandlingen av förevarande punkt i budgetpropositionen har utskottet anordnat en hearing där företrädare för vissa berörda verk och forskningsinstitutioner redovisat läget i fråga om försurningen av mark, vatten och skog samt vidtagna åtgärder.

Utskottet

Anslaget

Från anslaget bestrids kostnader för åtgärder mot försurningen såsom statsbidrag till kalkning av sjöar och vattendrag, uppföljning m. m. av kalkningsverksamheten, försöksverksamhet med kalkning av mark och grundvatten samt informationsinsatser. Ansvar för bidragsgivningen avseende kalkning av sjöar och vattendrag åvilar länsstyrelserna.

Jordbruksministern framhåller i propositionen att det är angeläget att insatserna mot försurningen intensifieras. För att lösa de akuta problemen måste kalkningsinsatserna ytterligare utökas. Anslaget bör i enlighet med det program som riksdagen antagit våren 1982 (prop. 1981/82:151, JoU 1981/82:35) om åtgärder mot försurningen höjas med 20 milj. kr. till 85 milj. kr. för nästa budgetår. Kostnaderna för åtgärdsprogrammet finansieras genom den särskilda avgiften på oljeprodukter.

Utskottet har ingen erinran mot regeringens förslag. Det tillstyrks således.

Enligt motion 683 av Thure Jadestig och Berit Oscarsson (båda s) kan det finnas anledning överväga om inte statsbidrag för kalkningen av sjöar m. m. skulle utgå med 100 % av godkända kostnader. Ansvar för genomförandet av kalkningen kunde i så fall läggas på länsstyrelserna.

Utskottet får erinra om att enligt gällande riktlinjer utgår bidrag till kalkningsverksamheten med normalt 85 % av godkända kostnader. Om särskilda skäl föreligger har länsstyrelse dock möjlighet att bevilja full kostnadstäckning. Enligt vad utskottet inhämtat har det bidragssystem som tillämpas fungerat väl. Utskottet finner icke anledning att ändra bidragssystemet. Motionen avstyrks således.

Allmänt om försurningsproblemet

Försurningen av mark och vatten och skog är ett av våra allvarligaste miljöproblem. I Sverige med dess rikedom på sjöar och med dess ofta kalkfattiga berggrund blev skadeverkningarna märkbara redan på ett tidigt stadium. Försurningen av vattnen har drabbat fisklivet. Internationellt presenterades problemet i en svensk rapport till 1972 års miljökonferens. Den främsta orsaken till den ökade försurningen på senare år är utsläpp av svaveldioxid och kväveoxider vid förbränning av fossila bränslen. I vårt land har ansträngningar gjorts för att begränsa utsläppen av svavelföreningar. Redan 1968 beslutades om generella regler för att begränsa svavelutsläppen vid oljeeldning. År 1976 fastlades ett program om utsläppsbegränsning genom att en särskild svavellag infördes. Målet var att utsläppen av svaveldioxid under en 10-års period skulle halveras. Detta mål har nu realiserats. 1976 års beslut innefattade även försökskalkning av sjöar och vattendrag samt ett vidgat internationellt samarbete. Sedermera har genom ECE-konventionen om långväga gränsöverskridande luftföroreningar ett instrument skapats för mellanstatliga förhandlingar om begränsning av såväl svavelutsläppen som andra luftföroreningar. I Sverige anses bortemot 80 % av de försurande svavelnedfallen härröra från utomlands belägna anläggningar.

Riksdagen beslöt våren 1982 att anta en strategi mot försurningen (prop. 1981/82:151, JoU 1981/82:35). Enligt beslutet skulle kampen mot försurningen föras såväl på det inhemska planet, genom minskade utsläpp av försurande ämnen samt genom kalkning och andra åtgärder för att minska försurningens skadeverkningar, som på det internationella planet genom att verka för minskade utsläpp i andra – främst europeiska – länder. Forskningen på området gavs ökade resurser. Riksdagen framhöll att kväveoxidernas roll i försurningsproblematiken borde uppmärksammas mer än hittills.

Skador på skogen

För ett par år sedan konstaterades allvarliga skador på skogen i Västtyskland vilka sattes i förbindelse med försurningen och med luftföroreningar. Hösten 1983 rapporterades att omkring en tredjedel av den västtyska skogen är svårt skadad. Särskilt hårt har ädelgranen drabbats. Under sommaren 1983 konstaterades även i Sverige skogsskador som inte enbart kunde skyllas på torka och stormar. Utförda undersökningar tyder på att skadorna orsakas av flera samverkande faktorer. Markförsurningen och därav föranledd metallurlakning är en. Den direkta påverkan av svavel- och kväveoxider, ozon m. m. på trädens barr och löv är en annan.

Sedan regeringens ställt medel till förfogande lät skogsstyrelsen under november/december 1983 företa en enkätundersökning avseende förekomsten av skogsskador i samtliga konsulentdistrikt i södra Sverige. Syftet var att

dels sprida information om den här typen av skogsskador till den skogliga fältpersonalen, dels få en översiktlig bild av omfattningen av skogsskadorna i södra Sverige och dels få ett material för forskarna. Några långtgående slutsatser kan enligt skogsstyrelsen inte dras av enkätens resultat. De indikerar dock att relativt allvarliga skador förekommer på gran och även på tall och vissa lövträd i många bestånd i södra och västra Sverige. De mest omfattande skadorna har rapporterats från södra Bohuslän, norra Halland, delar av Älvsborgs län samt västra delarna av Kronobergs län och norra delen av Kristianstads län. I Värmlands län, norra delen av Örebro län samt Kalmar län tycks skadorna vara mindre.

Skogsstyrelsen har tillsammans med statens naturvårdsverk och bl. a. riksskogstaxeringen diskuterat olika former av inventeringar för att få information om skogsskadornas omfattning såväl lokalt, regionalt som för landet som helhet samt för att kunna följa utvecklingen i framtiden, s. k. monitoring. För att pröva olika inventeringsmetoder planeras en omfattande studie i Blekinge under kommande höst. Inom ramen för riksskogstaxeringen genomförs en skadeklassificering av samtliga provträd i Svea- och Götaland under fältarbetet 1984. Riksskogstaxeringens s. k. permanenta provtytor erbjuder enligt vad utskottet erfarit möjlighet till kvalificerad miljö kvalitetsövervakning. Förra året påbörjades ett arbete på kartering av 20 000 "fasta ytor" som beräknas pågå under åren 1983–1987.

De skador som konstaterats på skogen uppmärksammas i en rad motioner. I tre motioner framställs yrkanden om medelstilldelning för en aktiv inventering av skogen och en kartläggning av uppkomna skogsskador. Enligt motion 677 av Lars Ernestam och Börje Stensson (båda fp) måste inventeringsarbetet utföras noggrannare än vad som varit möjligt vid skogsstyrelsens enkät. De bör innefatta uppföljning av konstaterad skadegörelse, provtagningar samt beskrivning av hastigheten i pågående förändringar av skogsbeståndet. Motionärerna föreslår att ytterligare anslag på 10 milj. kr. skall utgå för forsknings- och inventeringsinsatser. I kommittémotion 1816 framhåller Arne Andersson i Ljung m. fl. (m) att en vetenskaplig dokumentation och analys bör ske snabbt av de registrerade skador som konstaterats i aktuella undersökningar. En mera systematisk undersökning med utgångspunkt i riksskogstaxeringens material bör utföras för att ge ytterligare information om tillståndet i våra skogar vad gäller försurningsskador. En kartläggning begärs även i motion 1864 av Knut Wachtmeister m. fl. (m).

Skogen är av stor betydelse för det svenska välståndet och för miljön i vårt land. Utskottet ser därför allvarligt på de skador som konstaterats på skogen. Det är angeläget att den enkätundersökning som skogsstyrelsen företagit följs upp så att det skapas en klarare bild av läget och den fortsatta utvecklingen. Som framgår av den lämnade redovisningen planeras en utveckling av en inventeringsmetodik som skall kunna användas i fortsättningen. Regeringen har i den nyligen framlagda forskningspropositionen 1983/84:107 föreslagit en intensifierad forskning om de problem som rör

skogsskadorna. Utskottet kommer att behandla nämnda proposition i ett annat sammanhang. Utan att avvakta den behandlingen anser sig utskottet emellertid redan nu böra framhålla att det är av stor vikt att de inventeringar som kan göras och som redan inplanerats när det gäller att lägga en grund för framtida bedömningar av utvecklingen av skogens tillstånd så snart som möjligt genomförs. Enligt utskottets bedömning bör det vara möjligt att genom omdispositioner inom oförändrad medelsram genomföra en planerad genomgång av fasta ytor över hela riket som påbörjats i anslutning till riksskogstaxeringen. Vad utskottet sålunda anfört med anledning av motionerna 677 yrkande 1, 1816 yrkande 4 och 1864 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Enligt motion 1816 aktualiserar de skogsskador som konstaterats vid skogsstyrelsens översiktliga inventering frågan om en eventuell kompensation till den enskilde skogsägaren. Motionärerna yrkar att riksdagen skall begära en utredning om möjligheten till ersättning till den enskilde för försurningsskador.

Utskottet finner för sin del inte att en utredning av det slag som åsyftas i motionen är påkallad. Motionen avstyrks alltså såvitt nu är i fråga (yrkande 6).

Planering av ytterligare åtgärder mot försurningen

Centerpartiet kräver i motion 1296 av Thorbjörn Fälldin m. fl. att hanteringen av försurningsfrågorna samordnas. En parlamentarisk kommission mot försurningen bör nu få i uppdrag att ta fram ett handlingsprogram, framhåller motionärerna. Kommissionens mandat bör bl. a. innefatta följande uppgifter: begränsning av svavel- och kväveoxidutsläppen, avsvavling av olja vid raffinaderierna, avvisande av regeringens planer på en omfattande kolintroduktion, effektivare avgasrening av biltrafiken och krav på åtgärder beträffande dieselbilar, övergång till mindre försurande gödselmedel i jordbruket och ökad jordbrukskalkning, fortsatt kartering av skogen, ökad forskning om försurningsprocesserna i såväl åkermark som skog. Lövskogens betydelse måste klargöras, liksom effekterna av helträdsutnyttjande, skogsgödsel som verkar försurande bör förbjudas och nya gödselmedel prövas, samordning av forskningen kring skogsskador både inom och utom Sverige bör initieras, kalkningen av sjöar och vattendrag måste fortsätta, försöksverksamheten måste komma i gång beträffande kalkning av grundvatten och skogsmark.

En särskild kommission för försurningen påyrkas även i motion 2018 av Karl Björzén och Anders Andersson (båda m) yrkande 1, och i motion 2334 av Ann-Cathrine Haglund och Bengt Wittbom (båda m).

Utskottet finner att nya krafttag nu bör tas för att fullfölja de åtgärder mot försurningen som inleddes genom 1976 års beslut. De skador som upptäckts på skogen har ytterligare skärpt situationen.

Regeringen har nyligen tillsatt en aktionsgrupp med uppgift att samordna insatserna och föreslå ytterligare åtgärder som kan krävas för att begränsa försurningens skadeverkningar. I gruppen som leds av jordbruksministern ingår bl. a. generaldirektörerna för berörda centrala verk. Gruppen skall arbeta snabbt. Naturvårdsverket har fått till uppgift att för aktionsgruppens räkning ta fram underlag för ett samordnat åtgärdsprogram.

Utskottet hälsar med tillfredsställelse att regeringen tagit initiativet att tillsätta en aktionsgrupp. Dess sammansättning bör enligt utskottets mening möjliggöra att förslag till effektiva åtgärder kan framläggas snabbt och även omsättas i praktiken. Utskottet är icke berett tillstyrka yrkandet i motion 1296 om en parlamentariskt sammansatt kommission. Motionen avstyrks alltså såvitt nu är i fråga (yrkande 1). Utskottet avstyrker även motionerna 2018 såvitt nu är i fråga (yrkande 1) och 2334.

Ett samlat yrkande om olika åtgärder i kampen mot försuringen framställs i vänsterpartiet kommunisternas partimotion 848 av Lars Werner m. fl. Enligt motionen bör en omfattande undersökning av våra vattendrag startas omgående för att undersöka tungmetallförekomsten i fisk. Ett program bör upprättas för att skydda grundvattnet och täkter utanför tätorterna. Blyfri bensen bör införas och förslag läggas fram om effektiv rening av bilavgaserna. Ytterligare medel bör ställas till förfogande och åtgärder bör vidtas för att minska gödselmedlens bidrag till försuringen. Den s. k. omdrevsgödslingen av skogsmark bör förbjudas.

Utskottet får även beträffande denna motion framhålla att dess innehåll väl täcks av åtgärder som redan ingår i det åtgärdsprogram som behandlas under förevarande punkt i propositionen resp. omfattas av mandatet för regeringens aktionsgrupp mot försuringen. Vad gäller den i motionen begärda undersökningen av tungmetallförekomsten i fisk avser naturvårdsverket enligt sitt budgetäskande göra särskilda insatser beträffande kvicksilver i fisk. Motionen bör icke föranleda någon ytterligare riksdagens åtgärd.

Miljökrav vid förbränning av kol

I flera motioner anläggs synpunkter på spridning av försurande svavelföreningar från koleldade anläggningar. Enligt motion 677 av Lars Ernestam och Börje Stensson (båda fp), yrkande 3, bör riksdagen hos regeringen begära förslag till skärpta miljökrav vid förbränning av kol. I motion 1296 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c) begärs (som en del av yrkande 1 vilket behandlats i det föregående) att riksdagen avvisar regeringens planer på en omfattande kolintroduktion. Moderata samlingspartiet yrkar i kommittémotion 1816 av Arne Andersson i Ljung m. fl. (yrkande 8) att man vid lokalisering av nya värmeverk tar hänsyn till försurningskänsligheten i området. Sistnämnda motion innehåller en utförlig redovisning av Vattenfalls utredning Kol Hälsa Miljö som för ett knappt år sedan lades fram på regeringens uppdrag.

Utskottet får med anledning av motionerna erinra att vissa huvuddrag av KHM-utredningen återgivits av utskottet i samband med behandlingen av motioner om försurningen hösten 1983 (JoU 1983/84:2). Regeringen har numera avlämnat en särskild proposition om vissa kolfrågor, bl. a. de miljökrav som bör ställas i samband med koleldning (prop. 1983/84:158). Utskottet får anledning att återkomma till dessa frågor i samband med behandlingen av den propositionen. Motionerna avstyrks mot den bakgrunden.

Jord- och skogsbrukets medverkan till försurningen

I flera motioner diskuteras den källa till försurning som moderna jord- och skogsbruksmetoder anses utgöra. I motion 677 av Lars Ernestam och Börje Stensson (båda fp) anförs som exempel på försurande åtgärder vissa typer av gödsling av marken, dikningsföretag, avverkning och skörd. Motionärerna anser det angeläget att jordbrukets och skogsbrukets inverkan på försurningsprocessen klarläggs genom intensifierade forskningsinsatser och åtföljande förslag till åtgärder (yrkande 4). Catharina Rönnung m. fl. (s) begär i motion 1857 att naturvårdsverket i samråd med skogsstyrelsen ges i uppdrag att kartlägga försurningseffekterna av skogsgödselmedel och vid behov utfärda förbud mot dess användande. I motion 2347 av Martin Olsson och Sven-Erik Nordin (båda c) yrkas på skyndsamma åtgärder för att stoppa skogsgödsling med försurande gödselmedel. Likartade synpunkter framläggs som tidigare redovisats i centerns och vänsterpartiet kommunisternas partimotioner 1296 resp. 848.

Utskottet erinrar om att frågan om jord- och skogsbrukets medverkan till försurningen behandlats av riksdagen i olika sammanhang. I samband med 1982 års beslut om åtgärder mot försurningen framhölls behovet av kalkning av åkermarken. Lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna gavs i uppdrag att i sin rådgivningsverksamhet särskilt betona försurningsriskerna för växande grödor och vikten av att åkermarken kalkas.

De kvävegödselmedel som nu används, främst ammoniumnitrat, betecknas som försurande till skillnad från den basiska kalkammonsalpetern vilken tidigare varit dominerande.

Som inledningsvis nämnts har utskottet anordnat en hearing med bl. a. forskare. Därvid framfördes misstanken att den ökade kvävegödselmedel användningen i Västeuropa som helhet bidrar till en kväveöverbelastning i nederbörden som verkar försurande.

Utredningen om användning av kemiska medel i jord- och skogsbruket har tagit upp frågan om kvävebelastningen ur en något annorlunda synvinkel i betänkandet Användning av växtnäring (SOU 1983:10). Utredningen framhåller att växtnäringsförluster från åker mycket påtagligt kan påverka både yt- och grundvattenkvaliteten. Utredningen föreslår att lantbruksnämndernas insatser avseende gödslingsrådgivning ökas. Den föreslår även lagstift-

ning som skall möjliggöra för länsstyrelsen att utfärda föreskrifter för gödselhantering inom särskilt föroreningskänsliga områden. Utredningens förslag bereds i regeringskansliet.

När det gäller försurningen av skogsmark gavs naturvårdsverket genom 1982 års beslut i uppdrag att pröva olika åtgärder att motverka försurningens effekter på främst skogsmark och grundvatten. En försöksverksamhet med kalkning inleddes år 1983. För nästa budgetår beräknas kostnaderna för försöksverksamheten i detta avseende enligt propositionen uppgå till 8 milj. kr.

Skogsstyrelsen och naturvårdsverket utfärdade redan år 1977 vissa riktlinjer för att minska skogsgödslingens bidrag till försurningen. Nyligen har de båda myndigheterna i samråd antagit allmänna råd för skogsgödsling i syfte att undanröja risken för försurningsskador på grund av skogsgödsling. Därvid rekommenderas allmänna restriktioner beträffande gödsling under vissa årstider och i vissa känsliga områden (på tjälad mark och snö, vid vattentäkter, på känsliga jordar och inom skyddsvärda områden). Inom tillrinningsområden till försurade sjöar bör kvävegödsling icke ske i form av ammoniumnitrat. I stället bör kalkkammonsalpeter eller urea användas. Dessa rekommendationer gäller för hela Sverige. Vidare ges rekommendationer för olika landsdelar. I södra och sydvästra Sverige bör kvävegödsling över huvud taget icke ske medan i övriga Götaland och större delen av Svealand gödslingen bör begränsas. Marker med hög bonitet bör inte gödslas alls.

Skogsstyrelsen är f. n. i färd med att utarbeta regler beträffande helträdsutnyttjande i skogsbruket.

Som framgår av det anförda har olika åtgärder sedan åtskilliga år vidtagits för att minska jord- och skogsbrukets medverkan till försurningen. Utskottet vill framhålla att även dessa frågor torde komma att beaktas av regeringens aktionsgrupp mot försurningen när den skall lägga fram förslag om ytterligare åtgärder. Med hänsyn till de åtgärder som sålunda redan vidtagits samt till att såväl regeringen som berörda myndigheter följer situationen får motionernas syfte till väsentlig del anses tillgodosett. Motionerna 677 såvitt nu är i fråga (yrkande 4), 1857 och 2347 bör därför icke föranleda någon riksdagens ytterligare åtgärd.

Bilavgasernas medverkan till försurningen

Luftföreningar från bilavgaser har sedan länge utgjort ett problem, främst i tätorterna. Sverige har sedan år 1976 bestämmelser om bilavgasrening som är mer långtgående än något annat land i Europa. De svenska avgaskraven når dock icke upp till de krav som ställs i USA och i Japan. Bilavgasutredningen föreslog i sitt huvudbetänkande (SOU 1983:27) sommaren 1983 att avgasreningen skulle skärpas väsentligt och att bästa tillgängliga teknik för avgasrening skulle införas i Sverige.

Länge betraktades bilavgasproblemet som ett tätortsproblem. Bensinavgaserna innehåller bl. a. kväveoxider medan dieselavgaserna innehåller både svaveldioxid och kväveoxider. Svaveldioxiden ansågs länge vara den helt dominerande källan till försurningen. Efter hand har emellertid kväveoxidernas roll för försurningen alltmer uppmärksammats. Under de senaste åren har forskarna ansett sig finna att svaveldioxid tillsammans med kväveoxider och andra luftföroreningar från bilavgaserna som ozon skadar tillväxten hos växter och träd mer än vad dessa skadliga ämnen var för sig i samma koncentration skulle åstadkomma (s. k. synergism).

När vidden av skogsskadorna i Västtyskland insågs fattade förbundsregeringen sommaren 1983 ett principbeslut om införande av avgasrening av bilar för att minska kväveoxidutsläppen m. m. Förbundsrepubliken är dock som medlem av EG bunden av att gemensamma regler på avgasreningsområdet bör gälla för hela den europeiska gemenskapen. EG-kommissionen i Bryssel beräknas komma att redovisa frågan under innevarande vår.

Frågan om bilavgasrening behandlades senast i riksdagen hösten 1983 med anledning av motioner i frågan. Utskottet förklarade sig då (JoU 1983/84:3) utgå från att, med hänsyn till de stora problem som bilavgaserna förorsakat, frågan skulle komma att behandlas skyndsamt och att ett samlat åtgärdsprogram enligt ett riksdagsbeslut från år 1979 (JoU 1978/79:22) skulle komma att framläggas. Utskottet tog även fasta på en deklaration av jordbruksministern i riksdagen att regeringen skulle tillvarata varje möjlighet att få en bred internationell uppslutning bakom effektiva åtgärder för att komma till rätta med bilens luftföroreningsproblem. Jordbruksministern har senare återkommit till frågan bl. a. i riksdagens allmänpolitiska debatt.

Moderata samlingspartiet har i kommittémotion 1816 av Arne Andersson i Ljung m. fl. (yrkande 9) erinrat om att den borgerliga regeringen i Västtyskland efter regeringsskiftet har vidtagit snabba och beslutsamma åtgärder för att framtvunga övergång till ett tillfredsställande system för avgasrening. Enligt motionärerna har Västtyskland stora möjligheter att påverka övriga länder inom den europeiska gemenskapen till en för Europa gemensam lösning. En svensk anslutning är då självklar. Enligt motionen bör detta ges regeringen till känna. Centern och vänsterpartiet kommunisterna har som tidigare framhållits i sina partimotioner 1296 resp. 848 även krävt effektiv rening av bilavgaserna. Enligt centermotionen bör kraftfulla åtgärder även vidtas när det gäller de diesel drivna bilarna. Folkpartiet anför i motion 676 av Lars Ernestam och Börje Stensson att det finns starka skäl att misstänka att de skogsskador som rapporterats bl. a. från Västtyskland har samband med förekomst av kväveoxider och oxidanter i luften. Motionärerna betonar mot bl. a. den bakgrunden behovet av snabba åtgärder på bilavgasområdet. Då motionen innehåller specificerade yrkanden om viss avgasrening tar utskottet icke ställning till den nu utan avser att behandla den i annat sammanhang.

Utskottet erinrar om att bilavgasutredningens betänkande bereds i regeringkansliet. Som riksdagen framhöll hösten 1983 finns det även

anledning ta fasta på jordbruksministerns uttalande om att regeringen kommer att ta till vara varje möjlighet att få en bred internationell uppslutning bakom effektiva åtgärder för att komma till rätta med bilens avgasproblem. Den inverkan kväveavgaserna anses ha på skogstillväxten bidrar till att skärpa vikten av en effektiv avgasrening. Med hänsyn till att hithörande frågor således är föremål för prövning inom regeringskansliet avstyrks motion 1816 såvitt nu är i fråga (yrkande 9).

Försurning av vatten

I några motioner yrkas på åtgärder för att skydda försurningshotade vatten i anslutning till kalkningsprogrammet. Folkpartiet erinrar i motion 677 av Lars Ernestam och Börje Stensson om att försurningen innebär ökad rörlighet i mark och vatten för bl. a. aluminium. Detta utgör en miljörisk som bör beaktas vid val av fällningskemikalier vid de kommunala avloppsreningsverken. Enligt motionärerna bör kalk och järnsulfat tas fram i stället för aluminiumföreningar.

Den i motionen väckta frågan beaktades redan i samband med 1982 års riksdagsbeslut om åtgärder mot försurningen. Enligt vad utskottet erfarit har naturvårdsverket frågan under observation. I vissa fall anses en åtgärd av det slag som förordas i motionen vara verkningsfull, i andra fall inte. Något uttalande med det innehåll som föreslås i motionen bör därför icke göras. Motionen avstyrks såvitt nu är i fråga (yrkande 5).

Enligt motion 1816 av Arne Andersson i Ljung m. fl. (m) (yrkande 3) bör riksdagen hos regeringen begära en fortlöpande utvärdering av kalkningsverksamheten. I motion 1839 av Stina Gustavsson och Rune Gustavsson (båda c) framhålls såvitt nu är i fråga (yrkande 4) behovet av att de genom försurningen kraftigast påverkade grundvattentäkterna återställs, främst genom kalkning av vattentäkternas tillrinningsområde. Kalkningsfrågan uppmärksammas även i motionerna 848 (vpk) och 1296 (c). I motion 848 krävs även ett program för skydd av grundvattnet.

Utskottet erinrar om att de åtgärder som förutses under förevarande anslag innefattar en uppföljning av kalkningsverksamheten. Enligt propositionen bör generella slutsatser kunna dras av de långsiktiga effekterna av kalkningsverksamheten med hjälp av de undersökningar naturvårdsverket och fiskeristyrelsen utför. Syftet med yrkande 3 i motion 1816 torde därmed till väsentlig del vara uppfyllt. Yrkandet bör således icke föranleda någon ytterligare åtgärd från riksdagens sida.

När det gäller försurningen av grundvattnet får utskottet hänvisa till att, som framhålls i propositionen, en försöksverksamhet avseende kalkning av bl. a. grundvatten har inletts under år 1983 i syfte att pröva olika åtgärder för att motverka försurningens effekter. Försöksperioden kommer enligt naturvårdsverket att behöva utsträckas under en relativt lång tidsperiod, varav en

första del bör omfatta fem år. Utskottet förutsätter att, därest försöksverksamheten skulle avsätta någorlunda säkra resultat, åtgärder kommer att sättas in i en programmerad omfattning. Syftet med motion 1839 torde i allt väsentligt vara tillgodosett genom en hänvisning till vad utskottet sålunda anför. Någon ytterligare riksdagens åtgärd med anledning av motionen påkallas således icke.

Olika energisättningsars miljöeffekter

I motion 1816 av Arne Andersson i Ljung m. fl. (m) påtalas att vi i Sverige främst baserar vårt energibehov på förbränning – av olja, kol och olika inhemska bränslen. Förbränning ger alltid luftföroreningar. Kärnkraften däremot ger enligt motionen en miljövänlig energiproduktion som möjliggör väsentliga förbättringar vad gäller luftföroreningar och utsläpp av försurande ämnen. De säkerhetsproblem som är förenade med kärnkraftens fredliga användning bedöms i dag som mindre än bara för ett par år sedan. Motionärerna yrkar att riksdagen begär en omfattande utvärdering av miljöeffekterna av olika energisättningsar och därvid bl. a. jämför secure-reaktorer med fossileddade system.

Utskottet får erinra om att kärnkraften enligt beslut med anledning av 1980 års folkomröstning skall avvecklas till år 2010 och att inga nya reaktorer skall byggas. En sådan utvärdering som motionärerna efterlyser framstår mot bakgrund härav inte motiverad. Motionen avstyrks därför såvitt nu är i fråga (yrkande 7).

Förslag beträffande olika regioner

Försurnings-skadorna har varit särskilt allvarliga i södra och sydvästra Sverige. I ett antal motioner framställs yrkanden som inriktar sig på åtgärder inom vissa län och regioner.

I motion 319 yrkar Sivert Carlsson och Agne Hansson (båda c) på ökade insatser för att begränsa försurningens effekter, stoppa den begynnande skogsdöden samt utveckla inhemska energikällor för bl. a. ökad sysselsättning i Kalmar län. I motion 679 framlägger Lars Hedfors m. fl. (s) förslag om förebyggande åtgärder mot försurningen och om kalkning mot bakgrund av erfarenheter från Kronobergs län. Eric Hägelmark (fp) yrkar i motion 840 att åtgärder vidtas i Blekinge län mot försurningen (yrkande 1) och att ett åtgärdsprogram utformas och fullföljs i ett pilotprojekt (yrkande 3). Bertil Danielsson och Ewy Möller (båda m) efterlyser i motion 1829 en dokumentation av försurningsområdet (yrkande 1). Regeringen bör utse Blekinge, Kronobergs och Kalmar län som försökslän i dessa hänseenden (yrkande 2). Ivar Franzén m. fl. (c, s, fp) hänvisar i motion 1835 (delvis) till de stora försurnings-skador som åsamkats Hallands län och yrkar på stöd för att säkerställa bl. a. godtagbart vatten. I motion 1839 (yrkande 1) yrkar Stina

Gustavsson och Rune Gustavsson (båda c) att ytterligare åtgärder tas för att reducera de försurande utsläppen inom Sverige (med utgångspunkt i förhållandena i Kronobergs län). Yrkande om medel för åtgärder mot försurning av sjöar och vattendrag i Älvsborgs län framställs i motion 1849 av Ingvar Karlsson i Bengtsfors och Kerstin Andersson (båda c). Slutligen begär Jan Hyttring och Bertil Jonasson (båda c) i motion 2335 att riksdagen ger regeringen till känna behovet av skyndsamma motåtgärder för att hindra en utbredning av skogsskador genom försurning – med syftning på utvecklingen främst i Värmland.

Utskottet får, när det gäller kalkningen, erinra om att länsstyrelserna har att svara för kalkningsplanering och bidragsgivning i enlighet med de riktlinjer som utformats för verksamheten. Fiskeristyrelsen och naturvårdsverket har det centrala ansvaret för redovisningen av försurningsläget och planeringen av kalkningsåtgärder i sjöar och vattendrag. Vid utläggning av olika projekt för försök, undersökningar, kartering och forskning söker naturvårdsverket enligt vad utskottet inhämtat dels åstadkomma en spridning för att få fram representativa uppgifter från olika delar av landet, dels också givetvis förlägga tyngdpunkten till områden som drabbats hårdast av miljöföroreningar. Så kommer exempelvis den studie som naturvårdsverket och skogsstyrelsen tillsammans planerar för att få fram lämpliga metoder för skogsinventeringar, och som omnämns i det föregående, att förläggas till Blekinge. Även i övrigt har olika undersökningsprojekt i stor utsträckning förlagts till de södra och sydvästra länen. I motsvarande mån har kalkningsverksamheten varit mest intensiv i dessa län. Utskottet finner icke att riksdagen har anledning att närmare gå in på den medelsfördelning mellan olika regioner som de ansvariga myndigheterna har att besluta om. De här aktuella motionernas innehåll i övrigt torde i allt väsentligt ha besvarats genom vad utskottet uttalat om olika åtgärder mot försurningen. Motionerna 319, 679, 840 yrkandena 1 och 3, 1829, 1835 delvis, 1839 yrkande 1, 1849 och 2335 bör således icke föranleda någon riksdagens ytterligare åtgärd.

Internationella aspekter

Försurningen är till stor del orsakad av miljöföroreningar som sprids över gränserna. Av det svavel som faller ned över Sverige beräknas bortom 80 % härröra från eldningsanläggningar utomlands. Källorna till kväveföroreningarna är i betydligt större utsträckning att finna i det egna landet – icke minst i bilarnas avgaser.

Från svensk sida har alltsedan 1972 års FN-konferens om miljövärd i Stockholm en betydande aktivitet utvecklats för att nå fram till internationella överenskommelser om minskade utsläpp av föroreningar som riskerar att påverka miljön i andra länder än det där utsläppskällan är belägen. 1979 års ECE-konvention om långväga gränsöverskridande luftföroreningar har tillkommit under effektiv medverkan av Sveriges och övriga nordiska länders

representanter. ECE omfattar Europa utom Albanien samt USA och Canada. Sommaren 1982 hölls i Stockholm en uppföljningskonferens "Miljö 82" på såväl ministernivå som expertnivå. Samtliga medlemsstater utom Polen och Rumänien har numera ratificerat ECE-konventionen. Sedan konventionen trätt i kraft hösten 1982 har det fortsatta arbetet på att utveckla samarbetet mellan de deltagande länderna förlagts till ett särskilt verkställande organ. Sveriges regering har tillsammans med Finlands och Norges regeringar framlagt ett förslag i det verkställande organet att minska svavelutsläppen med 30 % under en tioårsperiod. Detta förslag har nu fått anslutning av sammanlagt tio länders regeringar (förutom förslagsställarna även Danmark, Förbundsrepubliken Tyskland, Canada, Österrike och Schweiz, Frankrike och Holland). Miljöministrarna i dessa länder har nyligen haft ett möte i Ottawa. Ett annat möte kommer att hållas i München på inbjudan av förbundsrepublikens regering. Till det här samtliga konventionsstater inbjudits. Vidare är ett andra möte med det verkställande organet planerat till september 1984. Som underlag för detta möte beräknas ett antal expertrapporter föreligga med utvärdering av effekterna av luftföroreningarna samt de tekniska och ekonomiska möjligheterna att minska utsläppen.

EG-kommissionen i Bryssel har för sin del föreslagit EG:s ministerråd att medlemsländerna skall minska sina svavelutsläpp med 60 % och sina kväveutsläpp med 40 % under en tioårsperiod. Vidare har Europarådets parlamentariska församling vid sin januarisession i stor enighet antagit en resolution med uppmaning till medlemsregeringarna att verka för en effektiv utsläppsbegränsning.

Förslagen om minskning av svavelutsläppen har emellertid även mött motstånd på olika håll. En brittisk utredning har nyligen föreslagit sin regering att i avvaktan på ytterligare forskning skjuta en reell nedskärning av de brittiska utsläppen framför sig i tiden. De nordiska miljöministrarna har i en gemensam hänvändelse till den brittiska regeringen uttalat, att ett godkännande av rapportens förslag skulle innebära ett svårt nederlag för det internationella miljöarbetet. Storbritannien uppmanas att i stället ansluta sig till det förslag om att reducera svavelutsläppen med 30 % som de nordiska länderna lagt fram.

I motionerna framställs olika yrkanden med förslag till svenska initiativ för att minska de internationella utsläppen. Enligt centerns partimotion 1296 av Thorbjörn Färdin m. fl. bör ECE-konventionen utvidgas så att den omfattar även befintliga anläggningar (yrkande 2). Även den nordiska miljökonventionen bör utvecklas för att få till stånd ytterligare begränsningar av försurande utsläpp (yrkande 3). Ett motsvarande yrkande återfinns i motion 1835 av Ivar Franzén m. fl. (c, s, m, fp), delvis. Enligt den moderata kommittémotionen 1816 av Arne Andersson i Ljung m. fl. (yrkande 2) bör förhandlingar föras för att skärpa den europeiska konventionen. Ett

motsvarande yrkande framläggs av folkpartiet i motion 667 av Lars Ernestam och Börje Stensson (yrkande 2). Även partimotion 848 av Lars Werner m. fl. (vpk) vilken behandlats i det föregående innehåller förslag om åtgärder på det internationella planet. En ny internationell konferens bör sammankallas, anser motionärerna. Ytterligare yrkanden om åtgärder och initiativ på det internationella planet, vilka i stora drag överensstämmer med de ovan redovisade, framställs i motionerna 504 av Anita Bråkenhielm och Blenda Littmarck (båda m) yrkande 1, 1834 av Rune Evensson m. fl. (s), 1839 av Stina Gustavsson och Rune Gustavsson (båda c) yrkande 2, 2018 av Karl Björzén och Anders Andersson (båda m) yrkande 2 samt 2336 av Anders Högmark och Birgitta Källman (båda m) yrkande 1.

Utskottet instämmer med motionärerna i fråga om vikten av att det internationella förhandlingsarbetet oavlatligt måste fortgå i syfte att komma till rätta med de försurande luftföroreningarna. Den senaste tidens utveckling med omfattande skogsskador visar att frågan brådskar. Som framgår av den föregående framställningen är man i stora delar av Europa numera medveten om utsläppens skadeverkningar. Den utveckling som de tyska skogarna genomgått har fått till följd att en ny attityd kommit att intas i flera länder till de stora föroreningsproblem vars yttringar på grund av särskilda geografiska och klimatiska förhållanden blev tydliga i Sveriges sjöar och älvar redan för mer än ett decennium sedan.

De åtgärder som kortfattat redovisats i det föregående visar att den svenska regeringen aktivt söker driva på utvecklingen och därvid söker samarbete med andra länders regeringar med likartad syn. De åtgärder som diskuteras i den nordiska kretsen gäller givetvis även de nordiska ländernas egna utsläpp. Utskottet anser att redan vidtagna och planerade åtgärder är ägnade att i allt väsentligt tillgodose syftet med motionerna. Någon ytterligare riksdagens åtgärd med anledning av motionerna är enligt utskottets mening icke påkallad.

I motion 1296 av Thorbjörn Fälldin m. fl. erinras om att det finns ett stort kunnande i Sverige när det gäller teknik för miljöförbättrande åtgärder. För att stimulera andra länder att snarast vidta erforderliga åtgärder för att minska utsläppen bör Sverige ta initiativ till en internationell mässa där senaste och bästa miljöteknik presenteras.

Utskottet har i och för sig ingen invändning mot en mässa av det slag som anges i motionen. Det finns dock knappast någon anledning för riksdagen att ta initiativ i detta avseende. Motionen avstyrks på den grunden, såvitt nu är i fråga (yrkande 4).

Hemställan

Utskottet hemställer

1. att riksdagen med bifall till regeringens förslag till *Åtgärder mot försurningen* för budgetåret 1984/85 anvisar ett reservationsanslag av 85 000 000 kr.,

2. beträffande *kalkning*
att riksdagen avslår motion 1983/84:683,
3. beträffande *inventering av skador på skog*
att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört med anledning av motionerna 1983/84:677 yrkande 1, 1983/84:1816 yrkande 4 och 1983/84:1864,
4. beträffande *kompensation för skogsskador*
att riksdagen avslår motion 1983/84:1816 yrkande 6,
5. beträffande *inrättande av en kommission*
att riksdagen avslår
 - a) motion 1983/84:1296 yrkande 1,
 - b) motion 1983/84:2018 yrkande 1,
 - c) motion 1983/84:2334,
6. beträffande *åtgärdsprogram*
att riksdagen lämnar motion 1983/84:848 utan ytterligare åtgärd,
7. beträffande *miljökrav vid förbränning av kol*
att riksdagen avslår
 - a) motion 1983/84:677 yrkande 3,
 - b) motion 1983/84:1816 yrkande 8,
8. beträffande *jord- och skogsbrukets medverkan till försurningen*
att riksdagen lämnar utan ytterligare åtgärd
 - a) motion 1983/84:677 yrkande 4,
 - b) motion 1983/84:1857,
 - c) motion 1983/84:2347,
9. beträffande *bilavgasernas medverkan till försurningen*
att riksdagen avslår motion 1983/84:1816 yrkande 9,
10. beträffande *fällningskemikalier*
att riksdagen avstyrker motion 1983/84:677 yrkande 5,
11. beträffande *utvärdering av kalkningsverksamheten*
att riksdagen lämnar motion 1983/84:1816 yrkande 3 utan ytterligare åtgärd,
12. beträffande *återställande av försurade grundvattentäkter*
att riksdagen lämnar motion 1983/84:1839 yrkande 4 utan ytterligare åtgärd,
13. beträffande *olika energisatsningars miljöeffekter*
att riksdagen avslår motion 1983/84:1816 yrkande 7,
14. beträffande *förslag som rör olika regioner*
att riksdagen lämnar utan ytterligare åtgärd
 - a) motion 1983/84:319,
 - b) motion 1983/84:679,
 - c) motion 1983/84:840 yrkandena 1 och 3,
 - d) motion 1983/84:1829,
 - e) motion 1983/84:1835 (delvis),
 - f) motion 1983/84:1839 yrkande 1,

- g) motion 1983/84:1849,
 - h) motion 1983/84:2335,
15. beträffande *internationella initiativ*
att riksdagen lämnar utan ytterligare åtgärd
- a) motion 1983/84:504 yrkande 1,
 - b) motion 1983/84:677 yrkande 2,
 - c) motion 1983/84:1296 yrkandena 2 och 3,
 - d) motion 1983/84:1816 yrkande 2,
 - e) motion 1983/84:1834,
 - f) motion 1983/84:1835 (delvis),
 - g) motion 1983/84:1839 yrkande 2,
 - h) motion 1983/84:2018 yrkande 2,
 - i) motion 1983/84:2336 yrkande 1,
16. beträffande *en internationell mäs*
att riksdagen avslår motion 1983/84:1296 yrkande 4.

Stockholm den 12 april 1983

På jordbruksutskottets vägnar
EINAR LARSSON

Närvarande: Einar Larsson (c), Håkan Strömberg (s), Grethe Lundblad (s), Hans Wachtmeister (m), Gunnar Olsson (s), Martin Segerstedt (s), Sven Eric Lorentzon (m), Jan Fransson (s), Jens Eriksson (m), Lennart Brunander (c), Bo Arvidson (m), Inga-Britt Johansson (s), Wivi-Anne Radesjö (s), Lars Ernestam (fp) och Paul Lestander (vpk).

Reservationer

1. Inventering av skador på skog (mom. 3)

Håkan Strömberg, Grethe Lundblad, Gunnar Olsson, Martin Segerstedt, Jan Fransson, Inga-Britt Johansson och Wivi-Anne Radesjö (samtliga s) anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 7 börjar med "Skogen är" och på s. 8 slutar med "till känna" bort ha följande lydelse:

Skogen är --- (lika med utskottet) --- till riksskogstaxeringen. Vad utskottet sålunda anfört torde vara ägnat att i väsentlig utsträckning tillgodose syftet med motionerna 677 yrkande 1, 1816 yrkande 4 och 1864. Någon ytterligare riksdagens åtgärd med anledning av motionerna påkallas således icke.

dels utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *inventering av skador på skog*

att riksdagen avslår motionerna 1983/84:677 yrkande 1, 1983/84:1816 yrkande 4 och 1983/84:1864,

2. Kompensation för skogsskador (mom. 4)

Hans Wachtmeister, Sven Eric Lorentzon, Jens Eriksson och Bo Arvidson (samtliga m) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 8 som börjar med "Utskottet finner" och slutar med "fråga (yrkande 6)" bort ha följande lydelse:

Utskottet erinrar om att vår kunskap om denna typ av skogsskador är relativt ny. Redan den första enkätundersökning som företagits har givit indicier om att skadorna på skogen kan vara betydande. Det finns även anledning befara att denna negativa utveckling kan gå fort. I det läget anser utskottet liksom motionärerna att en utredning bör tillsättas för att undersöka möjligheterna att ge ersättning till enskilda som får vidkännas förluster till följd av försurnings-skador på skogen. Vad utskottet anfört med anledning av motionen såvitt nu är i fråga (yrkande 6) bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *kompensation för skogsskador*

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört med anledning av motion 1983/84:1816 yrkande 6,

3. Inrättande av en kommission (mom. 5 a)

Einar Larsson (c), Lennart Brunander (c) och Lars Ernestam (fp) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 9 som börjar med "Utskottet hälsar" och slutar med "fråga (yrkande 1)" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med motionärerna att hanteringen av försurningsfrågorna måste samordnas. Det gäller såväl utvärdering av tidigare åtgärder som bedömning av vad som är möjligt att åstadkomma i Sverige, det internationella agerandet och forskningen. Uppdraget att åstadkomma en sådan samordning gav också den förra regeringen till miljövärdberedningen. Denna samordning har inte följts upp av den socialdemokratiska regeringen.

Miljöskadorna till följd av försurning framstår som en av tidens mest angelägna frågor för folkrörelser och politiska partier. Mot den bakgrunden är det icke tillräckligt att som regeringen gjort tillsätta en grupp bestående av generaldirektörer utan politisk förankring för att överväga de fortsatta åtgärderna. Dessutom bör, som motionärerna framhåller, en parlamentarisk

kommission mot försurningen nu få i uppdrag att ta fram ett handlingsprogram i enlighet med vad som anförts i motionen, såväl nationellt som internationellt.

Vad utskottet sålunda yttrat med anledning av motion 1296 såvitt nu är i fråga (yrkande 1) bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels utskottets hemställan under 5 a) bort ha följande lydelse:

5. beträffande *inrättande av en kommission*

a) att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört med anledning av motion 1983/84:1296 yrkande 1,

4. Åtgärdsprogram (mom. 6)

Paul Lestander (vpk) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 9 som börjar med "Utskottet får" och slutar med "riksdagens åtgärd" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill framhålla att Sverige har gjort en hel del i kampen mot försurningen. Vi har bl. a. halverat våra utsläpp på tio år, men vi måste skyndsamt gå vidare. Olika vägar måste prövas. I motionen har en del av försurningsproblemen berörts. Utskottet anser liksom motionärerna att följande åtgärder och initiativ bör vidtas:

- En ny internationell konferens sammankallas för upprättande av ett målinriktat åtgärdsprogram och aktualisering av frågan om en internationell miljöavgift.
- En omfattande undersökning av våra vattendrag startas omgående för att undersöka tungmetallförekomsten i fisk.
- Ett program upprättas för att skydda grundvattnet och system införs för kontroll av konsumtionsvattnet i brunnar och vattentäcker utanför tätorterna.
- Blyfri bensin införs och förslag läggs om effektiv rening av bilavgaserna.
- Ytterligare medel ställs till förfogande i händelse av att kalkning av våra vattendrag kraftigt behöver ökas.
- Åtgärder vidtas för att minska gödselmedlens bidrag till försurningen. Den s. k. omdrevsgödslingen av skogsmark bör förbjudas.

Vad utskottet sålunda anför med anledning av motion 848 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *åtgärdsprogram*

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört med anledning av motion 1983/84:848,

5. Bilavgasernas medverkan till försurning (mom. 9)

Hans Wachtmeister, Sven Eric Lorentzon, Jens Eriksson och Bo Arvidson (alla m) anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 12 börjar med "Utskottet erinrar" och på s. 13 slutar med "fråga (yrkande 9)" bort ha följande lydelse:

Utskottet finner liksom motionärerna att oavsett vilka åtgärder som vidtas inom landet för att minska de försurande nedfallen är vi under de närmaste åren helt beroende av de insatser som görs i vår omvärld. Därvid är det på bilavgasreningens område som de största förhoppningarna om snabba överenskommelser kan ställas. En lösning på dessa frågor bör som motionärerna framhåller sökas i samråd med EG. Den borgerliga regeringen i Västtyskland har vidtagit beslutsamma åtgärder för en bättre avgasrening. Enligt utskottets mening finns det nu goda möjligheter att man inom den europeiska gemenskapen eller delar därav skall nå fram till en lösning med en reningsgrad i nivå med gällande USA-krav. En svensk anslutning är då självklar. Vad utskottet sålunda anfört med anledning av motion 1816 såvitt nu är i fråga bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels utskottets hemställan under 9 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *bilavgasernas medverkan till försuringen*

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört med anledning av motion 1983/84:1816 yrkande 9,

6. Fällningskemikalier (mom. 10)

Lars Ernestam (fp) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 13 som börjar med "Den i" och slutar med "fråga (yrkande 5)" bort ha följande lydelse:

Stora insatser måste genomföras för att restaurera sjöar och vattendrag i skilda delar av landet. På senare tid har också, som motionärerna framhåller, ifrågasatts om användningen av aluminiumföreningar som fällningskemikalier i reningsverk kan medföra skadeverkningar för vattendragen. Det är angeläget att alternativa fällningskemikalier tas fram, exempelvis kalk och järnsulfat som utan skadeverkningar kan användas vid rening av avloppsvatten. Vad utskottet sålunda anfört med anledning av motionen såvitt nu är ifråga (yrkande 5) bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *fällningskemikalier*

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört med anledning av motion 1983/84:677 yrkande 5,

7. Olika energisatsningars miljöeffekter (mom. 13)

Hans Wachtmeister, Sven Eric Lorentzon, Jens Eriksson och Bo Arvidson (alla m) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 14 som börjar med "Utskottet får" och slutar med "fråga (yrkande 7)" bort ha följande lydelse:

Utskottet får med anledning av denna del av motionen anföra följande:

När det gäller att minska trycket på miljön, som åstadkoms genom framför allt fossil eldnings, intar värmepumpen en unik ställning. Elström från vattenkraft är miljömässigt överlägsen vad gäller luftföroreningar eller försurande utsläpp. En fortsatt utbyggnad kan emellertid förmodas möta politiskt motstånd.

Kärnkraften ger en miljövänlig energiproduktion, som möjliggör väsentliga förbättringar vad gäller luftföroreningar och utsläpp av surgörande ämnen. Med den ökade kunskap som nu finns kan vi konstatera att riskerna har minskat. En utveckling sker också inom reaktorteknologin. Asea-Atom har tagit fram reaktorer för såväl el- som värmeproduktion med extremt hög säkerhet (typ Secure). Dessa reaktorer kan byggas i storlekar som möjliggör en ökad decentralisering av Sveriges energiproduktion och uppfylla mycket högt ställda miljökrav.

I Europa är kolet den dominerande energikällan. Kolet ger också de största miljöproblemen. Luftföroreningarna dominerar.

Med hänvisning till det anförda finner utskottet att motionärernas krav på en omfattande utvärdering av olika energisatsningars miljöeffekter är berättigade. Riksdagen bör således hos regeringen begära en sådan utvärdering.

dels utskottets hemställan under 13 bort ha följande lydelse:

13. beträffande *olika energisatsningars miljöeffekter*

att riksdagen med bifall till motion 1983/84:1816 yrkande 7 hos regeringen begär en omfattande utvärdering av miljöeffekterna av olika energisatsningar och därvid bl. a. jämför securereaktorer med fossileldade system,

8. Internationella initiativ (mom. 15 c)

Einar Larsson och Lennart Brunander (båda c) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 17 som börjar med "De åtgärder" och slutar med "icke påkallad" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att ECE-konventionen bidragit till att göra de berörda länderna uppmärksamma på försurningsproblemen. Den är en bra grund att stå på i det fortsatta internationella arbetet. Som framhålls i motion 1296 (c) omfattar den emellertid inte bindande krav när det gäller befintliga anläggningar. Utskottet anser därför att det nu är tid att den svenska

regeringen tar initiativ till att vidga konventionen till att också omfatta dessa anläggningar.

Det finns enligt utskottets mening anledning att nu aktualisera även den nordiska konventionen från 1974. Regeringen bör försöka nå överenskommelse om gränser för högsta tillåtna utsläpp och en målsättning att halvera utsläppen av svaveldioxid samt att kraftigt minska utsläppen av kväveoxider fram till år 2000. Vad utskottet sålunda anfört med anledning av motion 1296 såvitt nu är i fråga (yrkandena 2 och 3) bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Därigenom tillgodoses även motion 1835 i de delar som rör den nordiska konventionen.

Även övriga motioner med yrkanden om åtgärder på det internationella planet torde i stort sett vara tillgodosedda genom utskottets ställningstagande. De påkallar därför icke någon riksdagens ytterligare åtgärder.

dels utskottets hemställan under 15 c) och f) bort ha följande lydelse:

- c) att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört med anledning av motion 1983/84:1296 yrkandena 2 och 3 samt motion 1983/84:1835 delvis,

9. En internationell mässa (mom. 16)

Einar Larsson och Lennart Brunander (båda c) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 17 som börjar med "Utskottet har" och slutar med "träga (yrkande 4)" bort ha följande lydelse:

Utskottet finner liksom motionärerna att det finns ett stort kunnande i Sverige när det gäller teknik för miljöförbättrande åtgärder. För att stimulera andra länder att snarast vidta erforderliga åtgärder och för att minska utsläppen bör Sverige ta initiativ till en internationell mässa där senaste och bästa miljöteknik presenteras. Mässan kan sedan följas upp med tekniska samarbetsavtal med de berörda länderna. Riksdagen bör sålunda begära att regeringen tar initiativ till en internationell mässa enligt vad som föreslås i motionen såvitt nu är i fråga (yrkande 4).

dels utskottets hemställan under 16 bort ha följande lydelse:

16. beträffande *en internationell mässa*

- att riksdagen med bifall till motion 1983/84:1296 yrkande 4 begär att regeringen tar initiativ till en internationell mässa om miljöförbättrande teknik.

Särskilda yttranden

1. Inventering av skador på skog (mom. 3)

Lars Ernestam (fp) anför:

Jag har uppmärksammat att i budgetpropositionen redovisas inkomster från försurningsavgifter uppgående till ca 100 milj. kr. Endast 85 milj. kr. har anslagits till åtgärder mot försurning.

I motion 677 yrkande 1 har folkpartiets representanter yrkat på en anslagshöjning om 10 milj. kr. för att finansiera de extra utgifter som kan förutses för den ytterligare forskning och inventering av skogen som blir nödvändig. Utskottsmajoriteten har inte velat biträda anslagsyrkandet men i övrigt till väsentlig del anslutit sig till motionskravet. Då anslagsyrkandet numera även framförts i ett annat sammanhang, med anledning av proposition 1983/84:107 om forskning, har jag inte ansett nödvändigt att i detta betänkande avvika från utskottsmajoritetens linje. Jag kommer vid behandlingen av forskningspropositionen att ställa yrkande om anslagshöjning med 10 milj. kr.

2. Bilavgasernas medverkan till försurningen (mom. 9)

Lars Ernestam (fp) anser:

Bilavgasernas betydelse för luftföroreningarna och dess medverkan i försurningsprocessen gör att Sverige måste införa skärpta krav för bilavgasrening. Jag anser att samtliga bilavgasmotioner borde ha realbehandlats i samband med detta betänkande så att riksdagen samtidigt hade kunnat diskutera alla effekter i samband med luftföroreningar och försurningen.

3. Utvärdering av kalkningsverksamheten m. m. (mom. 11–12)

Hans Wachtmeister, Sven Eric Lorentzon, Jens Eriksson och Bo Arvidson (alla m) anför:

Moderata samlingspartiet har tidigare framhållit vikten av att den kalkningsverksamhet som påbörjades år 1976 följdes upp. Vi har i år upprepat detta yrkande, som emellertid utskottet anser vara till väsentlig del tillgodosett. Vi kan inte ansluta oss till denna åsikt. Kalkning är nämligen enligt vår mening en mångsidigare verksamhet än bara spridning av kalk, en missuppfattning man annars lätt får vid studiet av till utskottets förfogande stående material.

Vi vill t. ex. fästa uppmärksamheten på grundvattentillgångarna, främst i våra glesbygder, där brunnarnas vatten i skrämmande utsträckning blivit oanvändbart. Vem ersätter i sådana fall befolkningen för de kostnader som försurningen vållat? De boende själva är ju helt oskyldiga därtill.

Vi delar utskottets åsikt att kalkning är det bästa botemedlet men på kort sikt. På längre sikt innebär den bara ett uppehållande försvar. Därtill kommer att vi inte har klart för oss de verkningar som kan uppstå, när kalk tillförs i ett ekosystem, där detta mineral annars inte finns. Det *kan* då inträffa, att den andra villan blir värre än den första.

Vi vill därför framföra kravet att man även framgent med stor noggrannhet följer utvecklingen inom kalkade områden.

4. Regionala förslag (mom. 14)

Einar Larsson och Lennart Brunander (båda c) anför:

I ett flertal centermotioner tar man upp de lokala problem som försurning innebär. Det gäller motionerna 319, 1835, 1839, 1849 och 2335. Dessa problem behandlas också i några övriga motioner.

I anslutning till detta betänkande har i reservationer från centerpartiet föreslagits åtgärder som på ett avgörande sätt skulle förbättra försurningssituationen i dessa regioner liksom i landet i övrigt. Vi vill också peka på andra centerförslag vilka har stor betydelse för att minska försurningen. I andra sammanhang behandlas frågan om skärpta regler för bilavgaser vilket på ett avgörande sätt skulle minska de försurande utsläppen. Energipolitiken har också en mycket viktig roll när det gäller storleken på svavelutsläppen. Centerpartiet har därför motsatt sig den av regeringen föreslagna kolintroduktionen. I den mån ändå kol kommer att användas skall hårda reningskrav gälla. För samtliga i motionerna angivna regioner finns goda förutsättningar att i betydligt större utsträckning än i dag utnyttja vedråvara för framför allt uppvärmning. Centerpartiet har vid återkommande tillfällen lagt fram förslag med en sådan inriktning av energipolitiken. Därmed skulle de försurande utsläppen minska radikalt.

5. Regionala förslag (mom. 14)

Lars Ernestam (fp) anför:

I motion 840 yrkar Eric Hägelmark (fp) att åtgärder vidtas i Blekinge län mot försurningen och att ett åtgärdsprogram utformas och fullföljs i ett pilotprojekt. Utskottsmajoriteten har inte velat biträda motionen. Enligt min mening kommer de däri framställda kraven till stor del att kunna förverkligas genom att folkpartiet i motion med anledning av proposition 1983/84:107 om forskning föreslagit att 10 milj. kr. anslås för inventeringar i samband med skogsbruk och försurning, utöver det belopp som regeringen föreslår för miljövärdhetsforskning.